

TÜBİTAK İletişim Birimi Kamuoyu Açıklaması'na,
TÜBİTAK Bilim Kurulu eski üyesi ve TÜBA üyesi

Ali Alpar'dan İlgililere Yanıt

Sayın İlgili,

Feza Gürsey Enstitüsü'nün önceli olan TÜBİTAK Marmara Araştırma Merkezi'ndeki Temel Bilimler Araştırma Enstitüsü'nde çalıştım. Sonra TÜBİTAK Bilim Kurulu üyesi olarak teorik fizik ve matematik alanında Boğaziçi Üniversitesi Kandilli kampusunda Feza Gürsey Enstitüsü'nün kurulması sürecinde katkıda bulundum. Sonraki yıllarda da Feza Gürsey Enstitüsü'nde yaz okulu ve konferans düzenlemek ve Enstitüsü'nde ders vermek şeklinde ilişkilerim oldu. Bu kurumla ilgili

gelişmeleri ve tartışmaları, kuruluşundaki fikri, sonunda FGE'nin yarattığı değerleri ve ülkede eğitime ve araştırmaya katkılarını biliyorum. Öteden beri genelde teorik araştırmalara ve özeldede bu enstitünün kuruluş ve çalışma tarzına ilişkin kuşku ve eleştirileri de biliyorum.

Feza Gürsey Enstitüsü'nün hem kendi değeri hem de geçmişi ve geleceği ile Türkiye'de bilimsel araştırmanın gelişmesi için nasıl bir örnek ve potansiyeli temsil ettiğini göz önüne alarak bu kararın olası gerekçelerini tartışmaya çalışacağım.

Feza Gürsey Enstitüsü Neden Kuruldu? Neden MAM dışında kuruldu?

Feza Gürsey Enstitüsü Erdal İnönü tarafından, TÜBİTAK MAM'da Temel Bilimler Araştırma Enstitüsü olarak temel bilim alanlarında (Fizik, Kimya, Biyoloji, Yer Bilimleri, Matematik) araştırma yapmak amacıyla kurulmuştu. Zaman içinde uygulamalı araştırmalarla temel bilim araştırmalarının aynı kampusta ortak bir yönetimle sürmesi sorun yarattı. Ayrıca araştırmacıların üniversitelerden uzak bir yere gelip gitmeleri ve civarda doktora öğrencilerinin olmaması, dolayısıyla değerli araştırmacıların öğrenci yetiştirme imkânından yoksun olması da bir eksiklik oluşturdu.

Feza Gürsey Enstitüsü'nün TÜBİTAK Marmara Araştırma Merkezi'ndeki "Bilişim ve Bilgi Güvenliği İleri Teknolojileri Araştırma Merkezi"ne bağlanması işlevini kaybetmesi ve kapanması demektir. Teorik fizik ve matematik, "Bilişim ve Bilgi Güvenliği İleri Teknolojileri"nin bir altalanı değildir.

Taşınma, enstitüyü sürdürmenin yegâne yolu diye sunuluyorsa, kapanmasın diye Gebze'ye taşınıyorsa, bunu mantıkî bir gerekçe olarak kabul edemeyiz.

Sırf lojistik açılardan bakıldığında bile, Gebze MAM kampusu, Feza Gürsey Enstitüsü'nün İstanbul'daki kampusunun her gün oraya gelip giden araştırmacılar için kolaylığını, okullara ve seminerlere gelen uluslararası akademisyenlere sunduğu çekimi sağlayamaz.

Türkiye'nin her yanından düzenlenen okullara gelen öğrenciler için Enstitü'nün sunduğu barınma ve çalışma imkânlarından ve bunun için yapılmış olan yatırımlardan vazgeçip, bunları yeniden MAM'da oluşturmak, MAM'ın olanaklarını paylaşmak ya da okullardan vazgeçmek için ciddi bir sebep gerekir.

Farklı Disiplinlerde Başka Üniversitelerde de Araştırma Enstitüleri Olabilir - Olmalı.

Feza Gürsey Enstitüsü kurulurken yazılan yönetmelik tek bir enstitüyü değil ilerde başka örnekleri de olabilecek bir prototipi öngörüyordu. O ilk yönetmelikte, bir üniversite kampusunda konuşlanan ve TÜBİTAK ile o üniversite arasında imzalanan bir protokolle kurulan, başka üniversitelerin araştırmacılarına ve doktora öğrencilerine de açık bir enstitü modeli öngörülmüştü.

Bir üniversiteyle bağlantı genç kuşakların varlığı ve araştırma eğitimi gözetilerek, TÜBİTAK'ın enstitüyü sahiplenmesi ise enstitünün yurttaki tüm üniversitelere açık olması niyetiyle düşünüldü.

Feza Gürsey Enstitüsü bir ilk örnek olarak düşünülmüştü. Başka üniversitelerde ve başka disiplinlerde de aynı örnek tekrarlanabilecekti. Tersine olarak "Madem başka yerlerde ve başka disiplinlerde yok o zaman burada da olmasın" yaklaşımı da mantıklı değildir. Mantıkî ve olumlu yaklaşım bu modelin değerlendirilmesi, olumlu yanlarıyla TÜBİTAK ve başka desteklerle farklı disiplinlerde ve farklı üniversitelerde de tekrarlanmasıdır. Elbet-

te TÜBİTAK'ın her disiplinde her üniversitede bir araştırma enstitüsü açmasından söz etmiyoruz. Başka alan ve kampuslara da modeli yaymak için buralardan gelecek talebe göre bir değerlendirme ve sıralama ile model yayılabilir. Bunun yerine, zaten var olan ve iyi işleyen tek örneğin kapatılmasının gerekçesi herhalde tek örnek olması değil.

Feza Gürsey Enstitüsü neleri başardı?

1. Bu enstitüde değerli araştırmalar yapıldı. Dünyanın önde gelen teorik fizikçileri Türkiye'de böyle bir enstitüsünün varlığından haberdardılar. Bazıları buraya gelmiş ders vermiştir. Enstitü Feza Gürsey adına kurulmuştur. Feza Gürsey'i de bilim dünyası çok iyi tanır ve bu enstitüyü onun adına kurulmuş, o büyük ismi Türkiye'de yaşatan güzel bir kadirşinaslık örneği olarak olarak bilirler.

2. Bu enstitü bilim insanlarını bir araya getirmiştir. Bilim insanları burada birlikte çalışmış, bir ortak sinerji ortamında teorik fizik ve matematik yapmışlardır.

3. Bu enstitüde genç araştırmacılar yetişmiştir. Postdok statüsünde, yani mesleğin ilk yıllarında ders vermeden, etraflarında bulunan bir grup araştırmacıyla birlikte araştırma yapma imkânı Türkiye'de ilk önce bu enstitüde denendi. Yurtdışında yetişmiş yeni doktoralı parlak gençlerin Türkiye'ye dönüşlerine ve burada verimli bir araştırma ortamı bulmalarına imkân verdi.

4. Bu enstitü dışarda başarılı kariyerleri olan bilim insanlarına Türkiye'ye dönmeyi cazip kıldı. Bunun için maddi imkânlardan çok, burada araştırma yapma, okul kurma imkânlarının olması önemli.

5. Feza Gürsey Enstitüsü, lise, lisans ve lisansüstü düzeyde öğrenciler için, genel fizik ve matematikte, hem enstitüde çalışılan araştırma alanlarında hem de başka araştırma alanlarında, enstitü içinden ve dışından ve yurtdışından en aktif, en yaratıcı bilim insanlarının ders verdiği okullar yaptı ve yıllardır bunu sürdürdü. Türkiye'nin her yanından bu şekilde bilimle tanışmış araştırmayı meslek olarak seçmiş, aramıza katılmış ve katılmakta olan gençler var.

Feza Gürsey Enstitüsü'nün tüm yöneticilerinin, orada çalışan tüm araştırmacıların bilimsel çalışmalarıyla ve verdikleri derslerle katkıları oldu. Enstitü'nün kurum olarak değerlendirilmesi herhalde yöneticilerin değerlendirilmesinden ayrı bir konudur.

Olası Eleştiriler ve Değerlendirmeler

1. TÜBİTAK sadece fonlama yapmalı ve proje bazında destek olmalıdır. Ayrıca araştırma enstitüsü kurmamalıdır. Feza Gürsey Enstitüsü'nde desteklenen postdok, araştırmacı, yaz okulu ve konferans düzenleme doktora öğrencisi destekleri için nasıl olsa TÜBİTAK tarafından ayrı ayrı destek programları var ya...

Belli bir konu etrafında bu araçların tümünü koordine olarak kullanacak bir araştırma ortamının ayrı bir verimliliği var. Burada değerlendirmelerin TÜBİTAK Merkezi tarafından değil Enstitü tarafından yapılması TÜBİTAK yönetimi tarafından bir sakınca olarak görülmüş olabilir.

O zaman samimiyetle sormak lazım: Neden? Eğer Türkiye'deki ve dünyadaki en iyi araştırmacılarından bazılarını bir araya getiren bir ortam varsa buradaki etkinliklerin ve araştırmacının organizasyonu, katılacak gençlerin seçiminin de buradaki araştırmacılarca yapılması en doğal ve verimli olanı. Rasyonel olan, okulların, postdokların araştırmacı ve öğrenci seçimini bir elden entegre bir değerlendirmesidir.

Temel bilimlerde proje bazında, tasarım amaçlı, sonunda ne çıkacağı önceden sipariş edilebilen araştırma olmuyor. Araştırma desteği için projeler yazıyoruz ama bu projelerin temel bilimlerdeki anlamı uygulamalı dallardakinden farklı. Onun için de belli bir araştırma alanında ortamı yaratmak ve canlı tutmak münferit proje desteklerinden daha verimli, sinerji sağlayan ve bizim alanlarımızın doğal çalışma tarzı olan yoldur.

2. Peki neden TÜBİTAK desteklesin?

Çünkü tüm Türkiye'ye açık bir katılım düşünüyor.

3. Bu işlevlerin bazılarını üniversiteler de nasıl olsa yerine getiriyor/getirmeli.

Tabii öyle olmalı, elbette üniversiteler de araştırma yapmalı/yapıyorlar, ellerinden geldiği kadar

iyi öğrenci çekmeye, iyi öğretim üyeleri bulmaya çalışmalı, çalışıyorlar. İyi bilim adamlarını Türkiye'ye getirmeye gayret ediyorlar. Üniversiteler kendi kampuslarında araştırma merkezleri açıyorlar. Bütün bunlar iyi gelişmeler. Ama üniversitelerin bunları yapmaları bir araştırma alanında topluca bu araçları kullanan bir enstitünün olmaması için bir gerekçe değil. Enstitü bütün ülkeye açık bir alan yaratarak tek tek üniversitelerin yapabileceğinden fazlasını ayrıca sunuyor. Buna gerek var. Enstitü kapanınca üniversiteler daha iyi araştırma yapıyor olmayacak.

4. Neden sadece Boğaziçi Kandilli; neden sadece belli disiplinler?

Yukarda da değindiğim gibi zaten amaç bundan ibaret değildi. Başka üniversitelerin ve başka disiplinlerin de kendi bünyelerinde kendi tercih ettikleri temel ve uygulamalı bilim ve teknoloji alanlarında araştırma enstitüleri kurmaları, TÜBİTAK'tan destek alabilmeleri iyi olur. Feza Gürsey Enstitüsü bunun olabileceğini gösterdi. Daha da iyi gelişmesi için teşvik edilmesi, önünün açılması beklenir.

Başka disiplinlerde, başka üniversitelerde de modelin varyantları denenebilir. Başka örnekler de olsun demek yerine bu örnek de olmasın sonucu eğer bu örnek başarısız olsaydı çıkardı.

5. TÜBİTAK sadece uygulamalı alanlarda araştırmayı desteklemeli.

Sadece uygulamalı alanları destekleyen bir politikayla o ülkede araştırma ve özgün yaratıcı bilim gelişmez. Hiçbir örneği yok bunun. Uygulamalı alanlar da temel bilimlerin desteklenmediği yerde sağlam bir gelişme göstermez. Dünyada uygulamalı araştırmalar ve destekleri elbette hızla artıyor ama bu demek değil ki temel araştırmalardan vazgeçiliyor. Bilimin ilerlediği bütün ülkelerde temel araştırma enstitüleri var, yenileri kuruluyor, bunları da ulusal ajanslar, kamu kurumları, üniversiteler ve ayrıca özel sektör ve vakıflar destekliyor. Bu enstitüler en soyut ve uygulamadan uzak konularda da açılıyor. Kaldı ki Feza Gürsey Enstitüsü'nün desteklediği teorik fizik dalları arasında yeni teknolojinin can damarlarından olan yoğun madde fiziği de var.

6. Uygulamalı araştırmalarla temel bilimleri birbirini besler ilişkiler içinde geliştirmek için, temel bilimlerin enstitülerinin ayrıca olması gerekmez, bütün temel bilim araştırmalarının ancak uygulamacılar tarafından talep edilenlerini uygulamalı enstitüler bünyesine naklederek yapmak gerekir.

Bu da mantıkdışı. Temel araştırmaların yegâne varlık sebebi uygulamalı bilimlere desteklemek değil. Uygulamalı araştırma merkezleri gerek duydukları araştırma alanlarında uzman yetiştirilmesini destekleyebilir, bu uzmanlıklara sahip temel bilimcileri davet ya da istihdam edebilirler. Bunun için ayrıca FGE'yi kaldırıp taşımak gerekmez. Bu uygulamalı enstitüye gereken desteği sağlamayacağı gibi, sağlayacak olsa da FGE'yi kapatmayı haklı ve makul kılmaz. Ayrıca TÜBİTAK yönetiminin getirdiği noktada FGE'de kalan 4 araştırmacı zaten "Bilişim ve Bilgi Güvenliği İleri Teknolojileri Araştırma Merkezi"nin ilgi alanlarında uzman değiller. Ayrılmazlar ve bir süre sonra atılmazlarsa BİGAM bu insanları yeniden mi yetiştirecek? Onun yerine kendi alanlarında ihtiyaçları olan temel araştırmacıları bulup çekmeye çalışsalar anlaşılabilir.

7. Zaten Türkiye'de bilimsel araştırma yoktur olamaz. Bizim gibi ülkelerde bilimi destekleme gerekçe değil.

Türkiye'de iyi bilim yapılıyor. Bu ülkenin potansiyeli daha fazlasını gerektirir.

8. TÜBİTAK desteğiyle araştırma enstitüleri uzun yaşayamaz.

Bu herhalde TÜBİTAK'ın gerekçesi olamaz. Yoksa kapalı bir döngü ile gerekçe arayışımızın başına döneriz.

9. Görülen lüzum üzerine...

Yukardaki metni yazdıktan sonra bugün TÜBİTAK açıklamasını okudum. Bilim Kurulu üyelerinden 3 kişinin konuyu incelediği, '... muhakkak ...' olduğu söylemlerinden sonra baştaki sonuca varıldığı bildiriliyor. Ayrıntılı bir mantıklı açıklama, konunun içeriğiyle ilgili nedenler tartışılmıyor, ikna edici gerekçeler sunulmuyor. Daha çok 6'ncı maddede üzerinde durduğum söylemle bu karara varılmış olduğu beyan ediliyor.

Bu söylem ne Türkiye'de ne de yurtdışında bilim çevrelerine ve bu konularda yetişmekte olan parlak gençlere inandırıcı ve tatminkar gelmez.

Sonuç: Feza Gürsey Enstitüsü TÜBİTAK desteğinin yıllar boyunca azalmasına rağmen başarılı olabildi. Yapılması gereken TÜBİTAK bütçesinin harcanmayan kısmıyla kıyaslandığında ufacık bir bütçeyle hayatta kalmaya çalışarak bunları başaran Feza Gürsey Enstitüsü'nün önünü açmak ve örnekleri iyileştirmek ve çoğaltmak olmalı. ♥